

- М.Ю. Колпакова // Московский психотерапевтический журнал. – 1999. – №1. – С. 127-154.
9. Лосева В.К. Рисуем семью: диагностика семейных отношений / В.К. Лосева. – М.: А.П.О., 1995. – 145 с.
  10. Минюрова С.А. Диалогический подход к анализу смыслового переживания материнства / С.А. Минюрова, Е.А. Тетерлева // Вопросы психологи. – 2003. – №4 – С. 63-74.
  11. Проскурняк О.П. Чинники та етапи становлення материнства / О.П. Проскурняк // Практична психологія та соціальна робота. – №3. – 2007. – С.13-16.
  12. Филиппова Г. Г. Психология материнства: Учебное пособие / Г. Г.Филиппова. — М.: Изд-во Института Психотерапии, 2002. — 240 с.
  13. Хорни К. Самоанализ. Психология женщины. Новые пути в психоанализе / К. Хорни. – СПб, Питер, 2002. – 480 с. – (Серия «Мастера психологии»).
  14. Шевцова И.В. Диалоги с внутренним ребенком / И.В.Шевцова // Психологическая газета. – 2000. – №10. – С. 22-25.
  15. Шмурак Ю.И. Пренатальная общность / Ю.И.Шмурак // Человек. – 1993. – №6. – С. 22-37.

Відомості про автора:

Савенко Діана Олександрівна – аспірантка кафедри вікової та педагогічної психології Рівненського державного гуманітарного університету, викладач кафедри психології Рівненського інституту Відкритого міжнародного університету розвитку людини «Україна».

Статтю подано до друку 11.04.2015.

УДК 159.97 – 616.89

© О. Є. Самара, 2015 р.

О. Є. Самара (м. Одеса)

ОСОБЛИВОСТІ ЖИТТЄВИХ ОРІЄНТАЦІЙ У МОЛОДІ З ХІМІЧНОЮ ТА НЕХІМІЧНОЮ ЗАЛЕЖНІСТЮ

У статті були вивчені життєві орієнтації у молодих людей із залежністю. Вибірка складалася з 35 пацієнтів з наркоманією (хімічна залежність) і 45 пацієнтів з булімією (нехімічна залежність). У порівнянні з нормальною популяцією група аддиктів характеризується менш успішним пошуком сенсу свого життя (тобто відчують екзистенційну фрустрацію), і почуттям втрати сенсу (тобто відчуттям екзистенційного вакууму). Молоді люди з хімічною залежністю піддаються більшому ризику невдалого планування та частоті зміни цілей. Їх самооцінка неадекватна, а суб'єктивні критерії оцінки результатів були нестабільні і менш сформовані. У той час як самооцінка осіб з булімією має тенденцію до зниження. Для обох підвбірок найбільш актуальною цінністю було здоров'я. Особи з хімічною залежністю вважають себе більш здоровими, ніж пацієнти з булімією. Доступність цінності «впевненість у собі» була найменшою. Ця тенденція спостерігалася в обох підвбірках і підтверджувала вираженість проблеми з самооцінкою у молодих людей з аддикціями. Були визначені перспективи додаткових досліджень.

Ключові слова: життєві орієнтації, молодь, хімічна залежність, нехімічна залежність, екзистенційні проблеми.

В статье были изучены жизненные ориентации у молодых людей с зависимостью. Выборка состояла из 35 пациентов с наркоманией (химическая зависимость) и 45 пациентов с булимией (нехимическая зависимость). По сравнению с нормальной популяцией группа аддиктов

характеризується менше успішним пошуком смислу своєї життя (т.е. испытывают экзистенциальную фрустрацию), и чувством потери смислу (т.е. ощущением экзистенциального вакуума). Молодые люди с химической зависимостью подвергаются большому риску неудачного планирования и частой смены целей. Их самооценка неадекватна, а субъективные критерии оценки результатов были нестабильны и менее сформированы. В то время как самооценка лиц с булимией имеет тенденцию к снижению. Для обеих подвыборок наиболее актуальной ценностью являлось здоровье. Лица с химической зависимостью считают себя более здоровыми, чем у пациенты с булимией. Доступность ценности «уверенность в себе» была наименьшей. Эта тенденция наблюдалась в обеих подвыборках и подтверждала выраженность проблемы с самооценкой у молодых людей с аддикциями. Были определены перспективы дополнительных исследований.

Ключевые слова: жизненные ориентации, молодежь, химическая зависимость, нехимическая зависимость, экзистенциальные проблемы.

In the article the life orientations in young people with addictions were studied. The sample consisted of 35 drug addicts (chemical addiction) and 45 bulimic patients (non-chemical addiction). Compared to normal population both group addicts were characterized by less successful search for the meaning of their life (so they experienced the existential frustration), and felt the loss of meaning (so they experienced the existential vacuum). Young people with chemical dependency were at greater risk of poor planning and frequent change of goals. Their self-esteem is inadequate and subjective criteria for evaluating results were unstable and less shaped. While the self-esteem of people with bulimia tended to decrease. For both sub-samples the most actual value were the health. Chemical addicts estimated themselves as healthier than patients with bulimia. Availability of value "self-confidence" was the smallest. This trend was observed in both sub-samples and confirmed the strongly pronounced problems with self-esteem in young people with addiction. The prospects for supplementary research were defined.

Keywords: life orientations, young people, chemical addiction, non-chemical addiction, existential problems.

Постановка проблеми. Динамізм соціальних процесів у період трансформації, кризова ситуація в багатьох сферах громадського життя, аномічний стан українського суспільства неминуче приводять до збільшення девіацій, що проявляються в поведінкових формах, які відхиляються від норм. Складна соціальна й економічна ситуація, що спостерігається в наш час, зумовлює негативні тенденції, серед яких не останнє місце займає зростання зловживання наркотичними речовинами [7].

Одна з перших спроб знайти пояснення зростання частоти звернення до психоактивних речовин, яке постійно спостерігається протягом останніх десятиріч, належить В. Франклу [11]. На перший план у проблематиці сучасної людини виходить фрустрація екзистенціальних потреб, глибоке відчуття втрати смислу життя. Сучасна людина часто погано усвідомлює свої потреби й цінності, не відчуває себе відповідальною за їх реалізацію. Традиції минулого перестали відігравати провідну роль у формуванні потреб і цінностей. Цінності, які формуються сучасним способом життя, входять у протиріччя з глибокими прагненнями людини. Вживання наркотичних речовин та алкоголю є одним із проявів прагнення людини відчути повноту існування, минаючи здійснення смислу [10].

Як зазначає Д.О. Леонтьєв, складність і соціальна значущість проблеми смислу життя зумовлюють той факт, що в сучасній психологічній літературі все рідше використовується узагальнений термін «смысл життя» і все частіше – смислові або смисложиттєві структури свідомості [5]. Так, згідно з Х.М. Дмитерко-Карабин, однією з основних відмінностей смисложиттєвих орієнтацій від смислу життя є дещо менша їх інтегральність та глобальність, з одного боку, і більша мінливість – з іншого. Це визначається акумуляцією в смисложиттєвих орієнтаціях пріоритетних

цінностей-цілей та напрямів самореалізації стосовно певного вікового етапу, а не цілісного життєвого шляху, що дозволяє розглядати перші як особистісне новоутворення молодшої людини [4]. Окрім цього, слід зазначити, що молодий вік є сензитивним періодом для становлення в індивідуума власних поглядів і ставлення до світу, прагнення й можливостей самостійно приймати рішення, відповідати за їхні результати, формування і кристалізації ієрархії цінностей, тобто смисложиттєвих орієнтацій [3].

Таким чином, уявляється актуальним дослідження активної поведінки адиктивної поведінки української молоді в контексті смисложиттєвих орієнтацій.

Аналіз останніх публікацій. Розглянувши зазначену проблему у ширшому, соціально-філософському аспекті, І.М. Бакума дійшла наступних висновків. Форми девіантної поведінки молоді представляють собою сукупність анормативних проявів у поведінці та способі життя, які суперечать загальноприйнятим. Вони поєднують в собі умови, засоби та способи задоволення матеріальних і духовних потреб молодого покоління в процесі діяльності, міжособистісного спілкування та взаємодії, відтворюючись в системі ціннісних орієнтацій кожної особистості. Ціннісні орієнтації особистості, з одного боку – детермінують форми девіантної поведінки молоді, а з іншого – самі змінюються і трансформуються під їх впливом [2].

Л.В. Раєцька вивчала детермінанти поширення наркоманії в Україні. Вона зазначає, що першому знайомству з наркотиками сприяє і низка неспецифічних факторів, найбільшу частку яких складає девіація особистості. Друге місце посідає особливість соціальної орієнтації. І Автор пояснює, що якщо підліток потрапляє до групи, де прийнято зневагу до загальноприйнятих норм поведінки і моралі, зі своїм стилем життя, зі своєю формулою стосунків, серед яких певне місце займає і вживання наркотиків, то він прагне пристосуватися до життєвого укладу цієї групи, до її наркотичних цінностей [8].

К.В. Аймедов [1] здійснив пошук ноетичного підґрунтя в розвитку патологічної схильності до азартних ігор за допомогою вивчення смисложиттєвих та ціннісних орієнтацій. Для таких пацієнтів характерною була відсутність цілей у житті, незадоволеність своїм життям у сьогоденні, найбільш проблемною сферою для пацієнтів була суб'єктивна скерованість життям, також відзначалася ілюзорність волі вибору в житті, безглуздість побудови планів на майбутнє.

Ці данні отримані на особах з нехімічною залежністю, дослідником не виявлено суттєвих розбіжностей у смисложиттєвих орієнтаціях між алкоголіками та особами з хімічною залежністю. Слід зазначити, що в літературі недостатньо висвітлена проблема ціннісних і смисложиттєвих орієнтацій у молоді з хімічною залежністю, зокрема наркоманією.

Відповідно було сформульовано **мету статті**: визначити особливості життєвих орієнтацій у молоді з хімічною та порівняти їх з особами з нехімічною залежністю.

Результати дослідження. У дослідженні приймали участь 76 осіб з залежною поведінкою. 35 респондентів з них були особами з хімічною залежністю (залежність від наркотиків), а 41 респондент – пацієнти з діагнозом «булімія», що становить собою форму нехімічної залежності. Середній вік досліджених становив $24,03 \pm 6,98$ років, тоді як їхня залежність тривала в середньому $7,47 \pm 5,30$ років. Підвибірка хворих на булімію цілком була представлена жінками. У підвибірці осіб з хімічною залежністю більшість складала чоловіки – 65,7%.

Методиками дослідження були: «Тест смисложиттєвих орієнтацій» в адаптації Д.О. Леонтьєва, опитувальник «Стиль саморегуляції поведінки» В.І. Моросанової і зокрема, для безпосереднього вивчення ціннісних орієнтацій була використана методика «Ціннісні орієнтації» М. Рокича в адаптації О.Б. Фанталової [9] – скорочений до 12 список термінальних цінностей і процедура їх попарного порівняння за критеріями важливості та доступності. Цінності пропонувались наступні: активне, діяльне життя, здоров'я, цікава робота, краса природи та мистецтва, кохання, матеріально забезпечене життя, наявність вірних друзів, впевненість у собі, пізнання, свобода у вчинках та діях, щасливе сімейне життя, творчість. Також оцінювались такі параметри, як наявність в анамнезі лікування від залежності і сімейний стан. Необхідно зазначити,

що в той чи інший час лікування проходила більша частка осіб з залежністю (67,1% проти 32,9%). За своїм сімейним станом переважна більшість досліджених осіб з залежною поведінкою не мала подружніх відносин (68,4%) і лише 31,6 % жили у подружжі.

Для оцінки статистичної значимості розбіжностей між особами із залежністю різного характеру за показниками психодіагностичних методик застосовувався однофакторний дисперсійний аналіз за F-критерієм Фішера. Також розраховувались середнє арифметичне значення (M) і стандартне відхилення (SD). Аналіз за тестом смисложиттєвих орієнтацій не виявив статистично значущих розбіжностей ($p > 0,05$) між групами осіб з хімічною та нехімічною залежністю (табл. 1). Проте варто зазначити суттєве зниження показників за цією методикою в групі осіб із залежною поведінкою у порівнянні з нормативними даними [6].

Оскільки норми для даної методики були розраховані окремо для чоловіків та жінок, для того, щоб порівняти значення показників в групі осіб із залежною поведінкою з нормативними, необхідно розділити вибірку на дві підвибірki за статевою ознакою. В таблиці 2 наведені середні значення (M) та стандартні відхилення (SD) для чоловічих та жіночих підвбірок експериментальної (вибірka дослідження) та контрольної (вибірka стандартизації) груп.

Таблиця 1

Парні порівняння середніх значень показників осмисленості життя в осіб із різним типом залежності

Показники	Хімічна залежність		Нехімічна залежність		F-критерій	
	M	SD	M	SD	F	p
Цілі в житті	21,09	6,41	22,20	8,66	0,39	0,53
Процес життя	19,57	6,07	18,12	6,94	0,92	0,34
Результат життя	17,46	6,05	15,34	6,50	2,13	0,15
Локус контролю – Я	14,37	4,71	15,12	5,10	0,44	0,51
Локус контролю – життя	21,00	5,06	22,78	7,35	1,46	0,23
Осмисленність життя	70,94	14,15	68,24	18,89	0,48	0,49

Таблиця 2

Парні порівняння середніх значень показників осмисленості життя в осіб з наявністю та відсутністю залежності (статевий аспект)

Показники	Чоловіки				Жінки			
	Вибірka дослідження		Вибірka стандартизації		Вибірka дослідження		Вибірka стандартизації	
	M	SD	M	SD	M	SD	M	SD
Цілі в житті	22,96	6,93	32,90	5,92	21,13	7,98	29,38	6,24
Процес життя	21,13	6,66	31,09	4,44	17,77	6,30	28,80	6,14
Результат життя	18,00	6,45	25,46	4,30	15,58	6,22	23,30	4,95
Локус контролю – Я	14,52	4,66	21,13	3,85	14,89	5,05	18,58	4,30
Локус контролю – життя	21,39	4,88	30,14	5,80	22,21	7,01	28,70	6,10
Осмисленність життя	73,74	15,95	103,1	15,03	67,64	17,00	95,76	16,54

Отже, за всіма показниками особи з залежною поведінкою поступалися дослідженим з

нормативної вибірки – як чоловіки, так і жінки. Це кореспондує з результатами Д.О. Леонтьєва [6], який показав, що алкоголіки I та II ступеню та наркомани поступаються студентам (нормативна вибірка) за результатами тесту СЖО.

Із цими даними добре узгоджуються більш ранні дані про те, що наркозалежні також демонструють результати, сильно занижені в порівнянні з нормою [11]. Таким чином, порівняно з нормою особи з залежною поведінкою характеризуються менш успішними пошуками сенсу свого життя (тобто в них спостерігається екзистенційна фрустрація), а також відчують його втрату – так званий екзистенційний вакуум.

Отже, у залежних осіб частіше слід очікувати відсутності в житті цілей на майбутнє, які надають життю сенсовність, спрямованість і тимчасову перспективу. Також не виключені ознаки незадоволеності своїм життям у сьогоденні, незадоволеність прожитою частиною життя та зневіра щодо здатності до контролю подій власного життя. Вони відчують фаталізм, переконаність у тім, що життя людини не підвласне свідомому контролю, що воля їхнього вибору ілюзорна і є безглуздим будь-що загадувати на майбутнє.

Однофакторний дисперсійний аналіз за F-критерієм Фішера при застосуванні до параметрів стилю саморегуляції поведінки дозволив виявити наступні статистичні розбіжності між особами з різним типом залежності (табл. 3).

Таблиця 3

Парні порівняння середніх значень показників стилю саморегуляції поведінки в осіб із різним типом залежності

Показники	Хімічна залежність		Нехімічна залежність		F-критерій	
	M	SD	M	SD	F	p
Планування	4,74	1,79	5,90	1,83	7,75	0,01
Моделювання	4,31	1,66	4,00	1,69	0,66	0,42
Програмування	5,29	1,66	4,93	1,78	0,82	0,37
Оцінювання результатів	4,46	1,46	5,22	1,39	5,42	0,02
Гнучкість	5,74	2,92	5,24	1,76	0,84	0,36
Самостійність	5,63	3,02	5,71	2,04	0,02	0,89
Загальний рівень саморегуляції	22,91	5,70	25,80	6,71	4,02	0,049

Маються на увазі шкали «Планування», «Оцінювання результатів» та загальний показник саморегуляції. Показник планування, що характеризує індивідуальні особливості висування й утримання цілей, сформованість у людини усвідомленого планування діяльності за своїми середньогруповими значеннями був статистично значуще вище в групі осіб з нехімічною залежністю, ніж у осіб з хімічною залежністю ($F = 7,75$; $p = 0,01$). Тобто, у останніх є більш виразним ризик слабого розвитку планування, частоті зміни цілей. Також слід зазначити, що вони більш схильні до ситуативного, малореалістичного і несамоційного висування цілей та рідше замислюються про власне майбутнє.

Середні показники наркоманів за шкалою «Оцінювання результатів» статистично значимо нижче ніж показники у пацієнтів з булімією ($F = 5,42$; $p = 0,02$). Отже, самооцінка осіб із хімічною залежністю є менш адекватною, а суб'єктивні критерії оцінки результатів менш сформовані і стійкі. Їм важче оцінити як сам факт неузгодженості отриманих результатів з метою діяльності, так причини, що призвели до цього.

Інтегральний показник планування також був статистично значуще вище в групі осіб з нехімічною залежністю, ніж у осіб з хімічною залежністю ($F = 4,02$; $p = 0,049$). Тобто у наркоманів потреба в усвідомленому плануванні та програмуванні своєї поведінки менш сформована, вони

більш залежні від ситуації та думки оточуючих людей. В такій групі залежних осіб відзначається зниження можливості компенсації індивідуально-особистісних особливостей несприятливих для досягнення поставленої мети. Відповідно, дуже суттєві резерви потребують особи із хімічною залежністю для успішного оволодіння новими видами діяльності.

При аналізі показників методики «Ціннісні орієнтації» М. Рокіча в адаптації О.Б. Фанталової цінностям з найвищим рейтингом присвоювався ранг 12 балів, і далі по мірі убавання 11, 10 до найнижчого, якому присвоювався рейтинг 1 бал. Розглядаючи парні порівняння середніх значень потреб у досягненні життєвих цінностей у осіб із різним типом залежності (табл. 4) слід зазначити, що статистично значущі розбіжності виявлені лише за одним параметром: «Впевненість в собі» ($F=4,34$; $p=0,04$). Для осіб з нехімічною залежністю досягнення впевненості в собі є більш важливим. Це вказує на більш занижену самооцінку у осіб з булімією.

Таблиця 4

Парні порівняння середніх значень потреб у досягненні життєвих цінностей у осіб із різним типом залежності

Показники	Хімічна залежність		Нехімічна залежність		F-критерій	
	M	SD	M	SD	F	p
Активне, діяльне життя	7,11	3,74	6,68	3,42	0,28	0,60
Здоров'я	9,40	2,78	8,73	3,54	0,82	0,37
Цікава робота	7,74	2,03	7,02	3,27	1,27	0,26
Краса природи та мистецтва	2,54	2,41	2,20	1,71	0,54	0,46
Кохання	7,37	3,25	8,46	2,50	2,73	0,10
Матеріально забезпечене життя	7,97	2,76	7,66	3,42	0,19	0,67
Наявність вірних друзів	7,14	2,65	6,10	2,70	2,88	0,09
Пізнання	5,23	3,45	5,39	3,35	0,04	0,84
Свобода у вчинках та діях	5,46	2,88	5,63	3,29	0,06	0,81
Щасливе сімейне життя	6,14	3,18	6,41	2,89	0,15	0,70
Творчість	4,14	3,36	4,95	2,76	1,33	0,25
Впевненість у собі	7,51	2,03	8,66	1,42	4,34	0,04

Також характеризуючи вибірку дослідження варто оцінити ієрархію бажаних цінностей у залежних осіб. Ці ієрархії є майже подібними. Для обох підвбірок найбільш актуальною є цінність здоров'я. Цінність здоров'я особами із залежністю пов'язується із необхідністю підтримання задовільного соматичного стану в умовах наявності адиктивної поведінки. Під здоров'ям зазвичай розуміється фізична сила, міцна статура, відсутність хронічних хвороб, що конче необхідні як особам з хімічною та нехімічною залежністю.

Найменш актуальними цінностями для двох груп залежних осіб є такі, як «Краса природи та мистецтва» та «Творчість». Як відомо, поціновувачі краси природи і мистецтва характеризуються високим рівнем естетичної орієнтації, багатим духовним світом особистості, тонкою душевною організацією. Творчість як бажана цінність відображає творчий потенціал особистості, бажання розвивати та удосконалювати свої творчі здібності. Напевно, в даному випадку виявляється тенденція, коли формування адикції пригнічує потяг до естетичних цінностей та творчості, тому остання не набуває актуального характеру, як бажана цінність.

В табл. 5 наведені парні порівняння середніх значень реалізованості життєвих цінностей у осіб із різним типом залежності.

Варто зауважити, що статистично значущі розбіжності виявлені лише за одним параметром:

«Здоров'я» ($F=4,48$; $p=0,04$). Наркомани вважають себе більш здоровими, ніж респонденти з вибірки порівняння – пацієнти з булімією. Отже, можна припустити, що для осіб з нехімічною залежністю більш виразними є іпохондричні тенденції. Тоді як для наркоманів характерні менша рефлексія, менша критичність щодо стану свого здоров'я.

Аналізуючи ієрархію доступних цінностей, слід зазначити, що в обох підвибірках найбільш доступними цінностями вважаються «Кохання» та «Наявність вірних друзів». Відомо, що для ранньої юності характерна підвищена в порівнянні з іншими віковими групами значущість тісних емоційних контактів (зокрема, на відміну від попереднього – підліткового – періоду, для якого характерні більш активні, але менш емоційно насичені стосунки з однолітками). Тому природно було очікувати високий рейтинг таких життєвих сфер. Найменш доступною цінністю вважається «Впевненість в собі». Ця тенденція спостерігалась в обох підвибірках і вказувала на виразні проблеми з самооцінкою у осіб молодого віку з адикціями.

Таблиця 5

Парні порівняння середніх значень реалізованості життєвих цінностей у осіб із різним типом залежності

Показники	Хімічна залежність		Нехімічна залежність		F-критерій	
	M	SD	M	SD	F	p
Активне, діяльне життя	7,31	3,68	6,83	3,40	0,36	0,55
Здоров'я	6,63	3,26	5,02	3,32	4,48	0,04
Цікава робота	5,69	3,17	7,10	3,19	3,72	0,06
Краса природи та мистецтва	6,26	3,41	6,68	4,05	0,24	0,63
Кохання	7,36	2,73	7,66	3,32	0,32	0,57
Матеріально забезпечене життя	6,66	3,57	6,71	2,92	0,00	0,95
Наявність вірних друзів	7,77	3,96	7,63	3,07	0,03	0,87
Пізнання	7,23	3,66	7,56	3,21	0,18	0,67
Свобода у вчинках та діях	6,23	2,90	5,46	3,06	1,24	0,27
Щасливе сімейне життя	5,77	3,25	6,71	3,44	1,47	0,23
Творчість	5,77	3,48	6,10	3,44	0,17	0,68
Впевненість у собі	5,09	3,74	4,54	3,63	0,42	0,52

Висновки та перспективи подальшого дослідження. В статті визначено актуальність проблеми дослідження особливостей життєвих орієнтацій у молоді з хімічною та нехімічною залежністю. В результаті емпіричного дослідження встановлено, що порівняно з нормою особи з залежною поведінкою характеризуються менш успішними пошуками сенсу свого життя (тобто в них спостерігається екзистенційна фрустрація), а також відчувають його втрату – екзистенційний вакуум. У молоді з хімічною залежністю є більш виразним ризик слабкого розвитку планування, частої зміни цілей. Їхня самооцінка є менш адекватною, а суб'єктивні критерії оцінки результатів менш сформовані і стійкі. Тоді як у осіб з булімією самооцінка схильна до зниження. Для обох підвбірок найбільш актуальною є цінність здоров'я: наркомани вважають себе більш здоровими, ніж пацієнти з булімією. Доступність життєвої цінності «Впевненість в собі» є найменшою. Ця тенденція спостерігалась в обох підвибірках і підтверджувала виразні проблеми з самооцінкою у осіб молодого віку з адикціями. Перспективами подальших досліджень у даному напрямку є визначення життєвих орієнтацій залежних осіб у розрізі хімічна / нехімічна адикція, але й їхнє вивчення у зв'язку з типом психоактивних речовин, зокрема тих, що відносяться до так званих «легальних наркотиків».

Література

1. *Аймедов К.В.* Патологічна схильність до азартних ігор (клініка, терапія та реабілітація): автореф. дис. на здобуття наук. ступ. д-ра мед. наук: спец. 14.01.17 «Наркологія» / К.В. Аймедов - К., 2011. - 32 с.
2. *Бакума І.М.* Ціннісні орієнтації особистості в детермінації девіантної поведінки молоді: автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. філос. наук: спец. 09.00.03 «соціальна філософія та філософія історії» / І.М. Бакума . – Одеса, 2009 . – 20 с.
3. *Гріньова О.М.* Проблема смисложиттєвих орієнтацій в українській та зарубіжній психології / О.М. Гріньова // Проблеми сучасної психології . - 2013. - Вип. 21. - С. 93-105
4. *Дмитерко-Карабин Х.М.* Вплив смисложиттєвих орієнтацій на мотиваційну готовність до професійної діяльності майбутніх психологів : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. психол. наук : спец. 19.00.07 «Педагогічна та вікова психологія» / Х.М. Дмитерко-Карабин. – Івано-Франківськ, 2004. – 20 с.
5. *Леонтьев Д.А.* Психология смысла: природа, строение и динамика смысловой реальности / Д.А. Леонтьев. – М.: Смысл, 1999. – 487 с.
6. *Леонтьев Д.А.* Тест смысловых ориентаций (СЖО) / Д.А. Леонтьев. – М.: «СМЫСЛ», 1992. – 16 с.
7. *Литвинчук Л.М.* Психокорекційна робота з хворими на наркоманію засобами мистецтва: теоретичні аспекти та перспективи / Л.М. Литвинчук // Горизонти освіти. – 2014. - № 2 (41). - С.114-118.
8. *Раєцька Л.В.* Детермінанти поширення наркоманії в Україні / Л.В. Раєцька // Боротьба з організованою злочинністю і корупцією (теорія і практика) . - 2007. - Вип. 17. - С. 284-290.
9. *Фанталова Е.Б.* Психометрическое исследование показателей методики «Уровень соотношения "ценности" и "доступности"» / Е.Б. Фанталова // Журнал практикующего психолога. - 2010. - № 17. - С. 9-16.
10. *Щербина Л.Ф.* Динаміка смислових структур осіб, залежних від психоактивних речовин, в процесі психологічної реабілітації: Автореф. дис. на здобуття наук. ступ. канд. психол. наук: 19.00.04. «Медична психологія»/ Л.Ф. Щербина ;— К., 2004. — 18 с.
11. *Frankl V.* The Unheard Cry for Meaning – Washington: Washington Square Press, 1997-224p.

Відомості про автора:

Самара Ольга Євгенівна – кандидат психологічних наук, доцент кафедри клінічної психології Одеського національного університету імені І.І.Мечникова; заступник головного лікаря медичного центру "Ві-Та" по психотерапевтичній частині.

Статтю подано до друку 10.04.2015.

УДК 159. 923. 2

© Л. М. Співак, 2015 р.

Л. М. Співак (м. Кам'янець-Подільський)

КОНЦЕПЦІЯ СИНЕРГІЙНОСТІ НАЦІОНАЛЬНОГО АУТОСТЕРЕОТИПУ ТА РЕАЛЬНОЇ Й ІДЕАЛЬНОЇ МОДАЛЬНОСТЕЙ НАЦІОНАЛЬНОГО «Я» ОСОБИСТОСТІ В ЮНОСТІ

У статті презентовано концепцію синергійності національного аутостереотипу та реальної (ідеальної) модальностей національного «Я» особистості юнацького віку. Розкрито генезу становлення національного «Я» особистості у співвідношенні з національними аутостереотипами. Синергійність національного аутостереотипу та реальної (ідеальної)